

O. Shalyha, master's degree
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

UKRAINIAN FINE ART IN CANADA (SECOND HALF OF THE 20th CENTURY)

The article highlights the process of incipience of Ukrainian fine art in Canada. During the second half of the 20th century the Ukrainian diaspora created its own art and multiplied traditional Ukrainian art. Unfortunately, the achievements of the Ukrainian diaspora as a rule aren't well-known to Ukrainian scientific community. The names of these people have filled up the treasury of spiritual values not only in Ukraine or Canada, but worldwide. Ukrainian artists from Canada have created artistic values reflecting the progress of the world's fine art and have retained the best traditions of native schools.

The article contains information about such organizations as the Ukrainian Association of visual artists of Canada, the Ukrainian-Canadian Art Foundation, the Alberta Council for Ukrainian Art. The article also highlights life and artistic journey of V. Kurilyk, M. Dmitrenko, Leo Mol, G. Novakivska, O. Lesyuk, M. Antoniv.

Keywords: fine art, Ukrainian diaspora, Canada, artist.

УДК 904.94(477)

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2018.136.1.17>

О. Ясинецька, здобувач

Центр пам'ятокзнавства НАН України, Національний заповідник "Софія Київська", Київ

ПАМ'ЯТКИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ XI СТ. У ПОЛЬЩІ В КОНТЕКСТІ ОДНОГО З ПЕРШИХ МАТРИМОНІАЛЬНИХ СОЮЗІВ ПОЛЬЩІ ТА КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Проаналізовано обставини одного з перших шлюбних союзів Польщі та України (Київської Русі) – правителя Польщі Болеслава I Хороброго та київської князівни Предслави, дочки Володимира Великого; описано одну з пам'яток культурної спадщини у Польщі – ансамбль палацово-сакральної архітектури на о. Ледниця, пов'язану з династичними взаєминами Польщі та Київської Русі XI ст.

Ключові слова: Польща, Київська Русь, Предслава Володимирівна, Болеслав I Хоробрий, о. Ледниця, пам'ятка культурної спадщини, династичні відносини.

Упродовж останніх десятиліть зріс інтерес історичної науки до вивчення соціокультурних контактів середньовічної України та Європи. Великою мірою це пов'язано з потребою нашої держави ще раз ствердити свій європейський вибір, засвідчити тисячолітню спільність нашої історії, європейський контекст нашого культурного розвитку.

Важливу роль у сфері міжнародних культурних, політичних, економічних відносин XI–XII ст. відігравали династичні шлюби (матримоніальні союзи), що активно укладалися в цей період. Київська правляча династія Володимировичів підтримувала тісні взаємовідносини з Візантією, Скандинавією і, особливо, з більшістю родин феодальної еліти тогочасної Західної та Центральної Європи. Кількісний аналіз таких шлюбів, що припадають на XI ст. і здійснений ще М. Баумгартеном, свідчить, що із 36 матримоніальних союзів зазначеного століття тридцять укладено з європейськими правлячими династіями [55]. За нашими підрахунками, ця цифра ще вища.

Такі активні династичні відносини представників київської княжої родини в цей період свідчать про значний міжнародний авторитет Київської Русі та її вагому роль у тогочасній Європі. Правителі багатьох європейських держав прагнули породичатися з могутніми київськими князями та заручитися їхньою військово-політичною підтримкою.

Династичні шлюби були як складовою політичних міждержавних взаємин, так і потужним чинником взаємовпливів української (києво-руської) та європейської культур. Чимало представників київської правлячої династії увійшли в історію європейських країн як хрестителі, меценати, покровителі освіти, письменства та мистецтва, ктитори і будівничі. До нашого часу у країнах Європи збереглося багато пов'язаних із ними об'єктів культурної спадщини.

Разом із тим, європейська культурна спадщина в контексті династичних, зокрема польсько-українських взаємин XI–XII ст. ніколи не ставала предметом спеціального дослідження. Це зумовлює актуальність обраної теми.

Особливе місце серед династичних стосунків Київської Русі XI–XII ст. належить Польщі. Починаючи від Володимира Великого, однією із дружин якого, як переконають деякі польські дослідники [58, с. 12; 75, с. 35], була невідома на ім'я дружина з династії П'ястів; матримоніальні взаємини Польщі та України у цей період були дуже активними.

З іноземних князівен, які виходили заміж до Польщі, на частку київського правлячого дому припадав найбільший відсоток. За нашими підрахунками, кількість таких шлюбів в XI–XII ст. перевищила два десятки. Один із відомих польських істориків Павел Ясеніца зауважував, що у зазначений період на польських землях важко було знайти князівство, трон якого не посідала б руська князівна. Із тією ж регулярністю невістки-польки з'являлися в Києві, Галичі, Чернігові, Турові, Мінську [1, с. 99; 64]. "Взаємність" династичної історії Польщі й України (Київської Русі) тривала століттями і, на думку деяких учених, завдяки цим тісним взаєминам в обох державах правила одна й та ж княжа родина [66, с. 18].

Основні відомості про укладання таких династичних шлюбів ми знаходимо в наших літописах (Літописі Руському за Іпатським списком [20; 14], Густинському [9], Лаврентіївському [18], Воскресенському [5], Никановському [27], Новгородському [25], Західноруських літописах [11], Псковському [30], Устюзькому [49] та інших літописних зведеннях), а також у західноєвропейських аналах і хроніках (Великій хроніці про Польщу, Русь та їхніх сусідів [2], Хроніці Галла Аноніма [6], Титмара Мерзебурзького [10], Мацея Стрийковського [42], Олександра Гваньїні [7], Саксонському анналісті [38] та ін.).

Різними аспектами міждержавних, у тому числі династичних відносин України (Київської Русі) та Польщі XI–XII ст. займалися В. Татищев [45], М. Карамзин [15], І. Лінніченко [19], Є. Пчолов [31], В. Корольок [16], В. Пашуто [28, 29], М. Ільїн [13], М. Свердлов [39], Н. Щавелева [48–50], Л. Морозова [21], О. Назаренко [22, 23], О. Бальцер [52], Т. Бібер [57], Е. Хоїцька [59], К. Ясінський [64], Г. Лабуда [68, 69], С. Кентржинський [65], С. Кучинський [66], Б. Влодарський [78], С. Закржевський [80], В.А. Кучкін [17], С. Желінський

ка [82], К. Яніцький [62], О.Б. Головка [8], Ф. Сілицький [74] та ін.

Без зазначення контексту династичних взаємин, пам'ятки в Польщі XI–XII ст. вивчали К. Скуревич [40], Т. Шидловський, Ж. Цвеховський [77], Є. Гавліковська [76], А. Германн [61], Т. Войцеховський [79], Б. Курбісовна [67], Г. Лабуда [70, 71], М. Соколовський [40], Я. Гуреці [60], М. Бараньські [54], Я. Стрельчик [75] та ін.

Першою київською князівною, виданою (очевидно, проти її волі) за правителя Польщі, була одна з дочок Володимира Великого. Драматична історія життя цієї князівни нагадує гомерівський епос про Троянську війну – жінка стала причиною військового походу, як свідчать польські хроніки. В образі "Прекрасної Єлени" київської постала сестра Ярослава Мудрого, дочка Володимира Святославича Предслава.

Вітчизняні та польські джерела і дослідники називають її також Передславою [20, с. 48–83], Переславою [31, с. 178], Предиславою [42, с. 220], а одне із пізніх джерел, навіть, Предиславою-Гремиславою [34].

Рік народження Предслави достеменно не відомий, дослідники припускають – між 981/983 та 987 рр. [4, с. 272–274].

Матір'ю Предслави прийнято вважати сумнозвісну полоцьку князівну Рогнеду, дочку князя Рогволода. Літопис Руський та інші вітчизняні джерела згадують Рогнеду-Гориславу як матір чотирьох синів і двох дочок Володимира Святославича – Ізяслава, Мстислава, Ярослава, Всеволода, Предслави та Премислави [20, с. 48]. Однак деякі дослідники вважають Ізяслава єдиною дитиною Рогнеди і сумніваються в достеменності відомостей Іпатіївського списку, вважаючи це місце літопису пізнішою вставкою [12].

Окрім того, джерела часто протиставляють "Рогволдових онуків" та "Ярославових онуків" [43, с. 301], опосередковано свідчаючи, що Ярослав, а, вірогідно, і Предслава, не були дітьми Рогнеди [35, с. 99–111]. Польський дослідник А. Зелінський навіть, припускає, що матір'ю Предслави могла бути візантійська царівна Анна Порфирородна [81, с. 14]. Тим паче, що ця версія краще співвідноситься зі шлюбним віком князівни – якщо погодитися, що Предслава – дочка Рогнеди Полоцької, на час шлюбу з Болеславом (1018) їй могло бути 31–37 років. Отже, питання залишається дискусійним.

Літописи переповідають легенду про замах Рогнеди на чоловіка близько 987 р., після якого вона була вислана разом зі старшим (чи єдиним) сином Ізяславом до батьківського князівства Рогнеди – Полоцького [43, с. 301]. Усі інші вірогідні діти Рогнеди залишилися в Києві.

Разом із жіночою частиною княжого двору Предслава з дитинства жила у сільці над річкою Либідь, згодом його почали називати Предславиним [20, с. 48]. Князівна отримала гарну освіту, була наділена красою і гострим розумом. Про її добре виховання, розум та вроду свідчить Галл Анонім [6]. Дослідник А. Зелінський додає, що Предслава була дуже музичною, розмовляла і писала латиною та грецькою, мала знання з основ філософії та була бажаною нареченою "для найбільш могутніх європейських королівських родин" [81, с. 15].

Очевидно, Предслава була впливовою фігурою політичних протистоянь своєї доби, оскільки літописи та хроніки багато згадують про неї, на противагу усталеній традиції обходити увагою членів княжої родини жіночої статі. "Повість временних літ", Хроніка Титмара Мерзебурзького, "Житіє Преподобного Моїсея Угриня", "Хроніка Галла Аноніма" та інші містять відомості про Предславу [10, с. 81–82]. Так, Літопис Руський кілька разів згадує про неї під 980, 1015 та 1018 рр. [20, с. 48–83].

Окремими аспектами біографії Предслави займалися М. Карамзин [15, с. 193–198], В. Татищев [45, с. 242], О. Назаренко [22, 23, 10, с. 328], О. Бальцер [52], В. Королюк [16], С. Закшевський [80], А. Головка [8], В. Пашуто [28, с. 29], Л. Войтович [4, с. 272–274], Т. Вілкул [3, с. 491], К. Яніцький [62, с. 144–216], Я. Алексейчик [1, с. 99–109], А. Зелінський [81, с. 14–26], К. Ясінський [64], К. Бенускевич [56, с. 122–146], П. Ясеніца [63], Г. Лабуда [68–71], Я. Банашкевич [53, с. 35–68] та ін.

У 1015 р., після смерті Володимира Святославича і під час міжусобної боротьби за київський престол між братами Предслави, князівна стає на бік Ярослава і сповіщає йому в листі про смерть батька та вбивство Бориса Святополком [17, с. 122].

За припущенням М. Карамзіна, переповідає Предславі про ці події Моїсей Угрин, улюбленець святого Бориса, що "вибавлений від гіркої смерті", знайшов прихисток у Предслави, як це підтверджує і "Патерик Печерський" у "Житті преподобного Моїсея Угриня" [26, с. 137].

У листі до Ярослава Предслава попереджає брата стерегтися Святополка. Ярослав, натомість, діє рішуче – зібравши новгородську та найману скандинавську дружину, він виступає на Київ та проганяє Святополка. Останній біжить до свого тестя, правителя Польщі Болеслава I Хороброго, та з його підтримкою знову здобуває Київ близько 1018 р.

Існує версія, засвідчена Йоакимівським літописом у викладі В. Татищева, буцімто ще за життя Володимира Великого до Предслави та її сестри Премислави сваталися (а згодом отримали князівен у дружини) угорський та богемський князі за посередництва Болеслава I [45, с. 242].

Деякі західні джерела натомість свідчать, що задовго до походу Болеслава 1018 р. правитель Польщі сам сватався до Предслави, але отримав відмову [10, с. 63]. Ян Длугош оповідає, що у сватанні (тричі до того одруженому) Болеславу відмовив брат князівни – Ярослав Мудрий – через відмінності в церковному обряді [49, с. 248]. Підтверджує ці відомості й Галл Анонім [6, с. 35].

На думку деяких дослідників, сватання Болеслава до сестри нового київського правителя було спробою зруйнувати русько-німецький союз [16, с. 243; 28, с. 309; 8, с. 24–25], скріплений, за нашим припущенням, шлюбом Бориса Володимировича та представниці роду імператора Священної Римської імперії Оттона I [51, с. 175–193].

Стосовно датування сватання Болеслава до Предслави, дослідники О. Бальцер, В. Королюк, С. Закшевський, А. Головка, В. Пашуто та інші припускають, що це, найвірогідніше, кінець 1017 – початок 1018 рр., оскільки третя дружина Болеслава – Емнільда Лужицька – померла в 1017 р., а із четвертою – Одою Мейсенською, князь одружився в лютому 1018 р. [52, с. 42–43; 16, с. 243, 354, 309; 80, с. 299–300; 8, с. 24–25].

О. Назаренко з'ясував, що дата смерті Емнільди чітко не визначена – 1013–1017 рр., але при цьому, спираючись на аналіз тогочасних міжнародних взаємин Польщі, також погодився, що сватання Болеслава могло відбутися ближче до 1017 р. (після осені 1016), оскільки Ярослав Володимирович тоді став київським князем, а польські джерела зазначають, що свати прибули саме до Ярослава [23, с. 17].

Титмар свідчить, що відмова була образливою – князівна буцімто висміяла огрядність князя і його схильність до перелюбу. Саме в цій образі давній хроніст убачає головну причину військового походу Болеслава [10, с. 35]. Польський дослідник А. Зелінський зауважує, що причина відмови – велика різниця у віці, на яку гордовито вказала наречена та її брат (тричі до того одруженому

Болеславу було на той час близько п'ятдесяти років) [81, с. 16]. "Зверхність і зухвалість" князівни і "привела Болеслава аж на береги Дніпра" [62, с. 155].

Аналогічні відомості про відмову у сватанні подає і Ян Длугош – коли Ярослав "відпустив послів" польського князя "ні з чим", "... Болеслав дуже обурился й оголосив Ярославу війну" [49, с. 248]. У 1018 р. польський правитель вирушив у військовий похід проти Русі, прагнучи помститися Предславі та її брату. Галл Анонім переповідає у красномовних деталях про бажання Болеслава зробити князівну своєю наложницею [6, с. 36].

Давні та сучасні польські дослідники теж називають Предславу "наложницею" Болеслава [52, с. 78; 65, с. 89]. Натомість, Титмар Мерзебургський свідчить, що після захоплення Києва у храмі Святої Софії Болеслав узяв із Предславою шлюб: "з однією з них [сестер Ярослава], забувши про дружину, [він] незаконно одружився" [10, с. 63–84]. Повість временних літ мовчить про цю подію, натомість про насилля Болеслава над Предславою згадують пізніші літописи – Софійський I [41, с. 132], Новгородський IV [137, с. 108], Устюзький [47, с. 27–66], Тверський [46, с. 137] та ін.

Після походу сестри київського князя – Предслава і Премислава серед інших родичів Ярослава Мудрого, полонених Болеславом, були вивезені до Польщі [20, с. 83; 29, с. 132; 5, с. 326].

На думку О. Назаренка, Предслава мала у Києві статус законної дружини, але в Польщі втратила його, оскільки там у Болеслава була інша законна дружина – Ода. За припущенням Г. Лабуди, Предслава стала "*via facti*" другою дружиною Болеслава при живій Оді [69, с. 407].

Галл Анонім у розд. 19 кн. 1 своєї Хроніки згадує, що невдовзі Польща пережила велику кризу – архієпископ Гнезненської церкви Радим-Гаудентій "невідомо з якого приводу" піддав усю країну анафемі [6, с. 51] – "... костели були замкнені, заборонено відправляти меси і здійснювати таїнства, навіть померлі не могли розраховувати на останню відправу, а країна з тих пір вважалася забутою Богом..." [62, с. 203–205]. Очевидно, вірний оспівувач звитяг і чеснот Болеслава – Галл Анонім, навмисно замовчав про справжній привід для анафемі.

Ця подія могла трапитися близько 1020, або 1023–1024 рр. Дослідники в різний спосіб намагалися пояснити причини такого відлучення цілої держави. Цікаву думку висловив Каміл Яніцький: "Основний фігурант" анафемі – правитель держави Болеслав I і все це – через руську князівну Предславу, привезену ним із Києва. Той, хто облачався у "вірного слугу Бога", патрона церкви, який зводив храми, викупляв тіла місіонерів-мучеників, "лицар Христовий"... став на очах цілої християнської Європи вторинним язичником – двоєжонцем, повернувшись до своїх варварських коренів [62, с. 206–207].

Дослідник припускає, що оскільки Предслава була сильною особистістю, дочкою великого князя Київської Русі, вона не могла змиритися зі своїм становищем другої дружини-наложниці. Імовірно, князівна зав'язала контакти з архієпископом, який до того ж мав інші приводи гніватися на Болеслава. Вірогідно, вони могли зустрітися особисто, або обмінюватися листами через посередників – зневажена жінка й очільник польської церкви.

Болеслав I – християнський правитель, стовп моральності, який засуджував інших перелюбників на публічну кастрацію [81, с. 19], привіз собі полонянку, "безсоромно забуваючи про шлюбну дружину" [10, с. 63–84]. Цього було достатньо, аби піддати анафемі правителя та цілу його державу. Отже, прокляття Гаудентія, як пише К. Яніцький – це прокляття від самої Предслави [62, с. 210]. Припускаємо також, що анафема могла бути винятковою ініціативою єпископа Радима-Гаудентія.

Дослідник А. Зелінський стверджує, що на схилі років Болеслав "зовсім втратив голову" від кохання і проводив більшість свого часу із Предславою [81, с. 19]. Поруч Предслави князь більше не мав бажання втручатися у внутрішні справи Київської Русі, його більше не цікавила доля Святополка і, навіть, власної дочки, ув'язненої Ярославом [81, с. 19].

Оскільки король не міг привести ще одну дружину до палацу в Гнезно, він оселив Предславу поблизу – на о. Ледницькому (о. Ледниця), найбільш безпечному і добре укріпленому місці, що перебувало під пильною охороною [81, с. 19; 70, с. 404–411, 71]. Тут постала ціла "руська колонія" з родичів Предслави, київських бояр, ченців (серед яких знаменитий Моїсей Угрин), київських єпископів на чолі з Анастасом Корсунянином. Відомий єпископ у свій час допоміг князю Володимирю здобути грецький Корсунь, а згодом був настоятелем Десятинної церкви у Києві. Джерела свідчать, що Анастас під час київського походу Болеслава (1018) став його довіреною особою і скарбником: "Анастаса, [попа] десятинного, він приставив до майна" [20, с. 83; 45, с. 74] і відбув разом із військом і полоненими до Польщі. Очевидно, Анастас Корсунянин провів на о. Ледницькому останні дні свого священства.

Тут було розбудовано цілий комплекс палацово-сакральної архітектури. Як свідчать деякі польські дослідники, навмисно для Предслави князь-латинянин збудував церкву у східно-християнському стилі [81, с. 19]. За формою закладки, типом будівлі й особливостями будівництва головний храм нагадував києво-руські культові споруди і належав до періоду візантійського впливу на європейське храмове будівництво [40, с. 23; 3, с. 491].

Г. Лабуда припускає, що Предслава народила польському королеві Болеславу I Хороброму сина, який помер малолітнім і міг бути похованим на о. Ледницькому [69, с. 410, 415]. Тут, окрім інших, було знайдено багате поховання хлопчика, датоване XI ст. Підтримують цю версію й інші польські дослідники [60, с. 124–125; 54, с. 92; 75, с. 184–185].

Деякі з них навіть стверджують, що, окрім сина, між 1018–1025 рр. Предслава народила правителю і двох дочок, одна з яких вийшла заміж за великого вельможу – Мецлава ("Мойслава") з роду Долива [81, с. 20]. Він був правителем Мазовії та важливою персоною при дворі наступного короля – Мешка II, сина Болеслава I. Правда, згодом у боротьбі за владу його почали вважати бунтівником і він був убитий військами Ярослава Мудрого, як про це свідчать вітчизняні літописи [20, с. 95].

Подальша доля самої Предслави невідома. Герард Лабуда припускає, що після смерті короля (1025) вона могла повернутися до Русі, як згаданий Моїсей Угрин. Проте достеменних відомостей про це не збереглося.

Чи покохала врешті київська князівна свого полонителя? Чи до кінця це були стосунки насильника і жертви – невідомо. Вірогідно, що князівна померла і була похована на о. Ледницькому. Відомо лише, що близько 1040 р., коли київські бранці Болеслава (близько 800 осіб) у ролі "віна" (шлюбного калиму) мали змогу повернутися в Київ, Предслави з ними вже не було [20, с. 94]. Ці події стосуються укладання шлюбу між онуком Болеслава Хороброго – Казимиром та київською князівною Добронігою-Марією (за нашою версією – дочкою св. Бориса Володимировича [51, с. 175–191]).

Отже, Ледницький острів та його історико-культурні пам'ятки, зокрема руїни фортеці та церкви, є особливим місцем, знаковим і символічним не лише для Польщі, а й для України, воно зберігає сліди і таємниці спільної польсько-української (києво-руської) історії.

Ледницький острів розташований на однойменному озері, що розташовується між містами Познань і Гнезно. Він – найбільший за розмірами поміж трьох островів озера, його площа становить близько 7,5 га.

Початок правління першої історично відомої у Польщі королівської династії П'ястів (X–XIV ст.) пов'язаний саме з о. Ледниця. Тут, обабіч стратегічно важливого торговельного шляху, було одне з найдавніших слов'янських (полянських) поселень у Польщі. У часи Мешка I (близько 935–992) і Болеслава I Хороброго (966/967–1025) о. Ледниця став однією з перших резиденцій королів Польщі (разом із містами Гнезно і Познань), адміністративним і фортифікаційним центром князівства. Це – осереддя давньої Польщі, початок, джерело, з якого "постала Польща" як держава. Найдавніші писемні відомості про о. Ледницю знаходимо в Буллі Папи Римського Іннокентія II (1136) та у "Хроніці Сілезькій".

Дослідження пам'яток тут розпочалося ще на початку XIX ст. [62, с. 171], археологами було знайдено численні артефакти, датовані XI–XII ст. Серед них – колекція зброї та військових обладунків (близько 300 од.) – найбільш чисельна у цій частині Європи, що заслуговує на особливу увагу. Вона містить зброю, багато інкрустовану сріблом та міддю (вістря списів, стремена, кольчуги, шоломи, мечі) [72, с. 37–43; 73, с. 59–79].

У кінці IX ст. в південно-західній частині острова було збудовано невеличке укріплення (близько 40 м² у діаметрі). Під час правління Мешка I і Болеслава I тут звели велике укріплення-городище (grad), площею близько 2,5 га, що й стало резиденцією перших королів Польщі.

Розкопки засвідчили, що оборонний вал, заввишки 8 м, зводився у три етапи. Поблизу входу було знайдено залишки кам'яного палацу. У часи свого розквіту муровану будівлю супроводжували дерев'яні прибудови різної величини. Більшість із них належали до житлових споруд, але деякі мали інше призначення (наприклад скрипторіуми, майстерні).

Із суходолом острів з'єднували два мости. Західний Познанський міст сягав 440 м завдовжки. Гнезненський міст – 170 м. Ринок очевидно розміщувався поблизу західного мосту, на узвишші. Найбільш вірогідно, тут лише періодично бували майстри – гончарі, теслі, ливарники, кожум'яки та ін.

У північній частині фортеці була збудована церква у візантійському стилі. Її, за свідченням деяких дослідників, було зведено навмисно для улюбленої київської бранки Болеслава Предслави та всієї "руської колонії" [81, с. 19]. Інші дослідники о. Ледницького відносять побудову до більш ранніх часів – періоду X ст. (до 966), часів правління Мешка I [72, с. 14–31]. Деякі історики вважають ледницьку церкву місцем хрещення Мешка I і його дружини, чеської князівни Добрави та їх двору, що відбулося 14 квітня 966 р. Цю дату вважають Днем хрещення Польщі й офіційним роком запровадження християнства. Інші дослідники вважають, що хрещення Польщі відбулося в Познані.

Церкву в Польщі здавна називають *костелом* від лат. "*castellum*" – *фортеця, укріплення*, оскільки її звичай зводили на природно-укріпленому місці – пагорбі, та часто обносили валами і частоколом. У часи ворожої навали храм ставав "останньою фортецею" і прихистком горожан [40, с. 22]. Однак і такі укріплені споруди піддавалися нападам під час військових кампаній. Так, у 1039 р. церкву та князівський палац на о. Ледницькому було зруйновано військами чеського князя Бржетислава I. Остаточний занепад острова пов'язаний із навалою тевтонських лицарів у 1331 р.

Храм на о. Ледниця було збудовано "за священною віссю" – вівтарна апсида орієнтована на схід (із невели-

ким відхиленням на північ). Він складається із двох частин: східної, що початково була самостійною церквою, і значно більшою за розмірами західної частини (рис. 1).

Перша частина, площею близько 7 x 7 м, мала у центральному закладенні коло, восьмигранник або рівносторонній хрест – чітко не видно, оскільки залишки зовнішнього абрису стін не збереглися.

Професор М. Соколовський, який ще в кінці XIX ст. здійснив докладне дослідження руїн храму, вважав, що загальний абрис храму – коло [40, с. 23]. Зі східного боку чітко означена напівкругла апсида, у північній і західній стіні розміщувалися двері, а в південній – подвійне вікно. Чотири пілони підтримували арки і склепіння, складені, як і стіни, із грубо обтесаного каміння на алебастрі і на вапняковому розчині з домішками товченої цегли, як це використовували у візантійському будівництві.

Західна частина базилічного типу прибудована, вірогідно, на початку XII ст. [72, с. 19], складалася із прямокутної і квадратної частин, остання розділена двома пілонами; тут кладка стін більш ретельна і виконана з обтесаного вапняку і туфу, із правильною перев'язкою на вапняковому розчині, також із домішками товченої цегли.

Деякі дослідники вважають, що західна добудова становила частину княжого, або воєводського палацу, прибудованого до храму; пілони цієї частини вказують, що палац був двоповерховим і мав вхід через зовнішні дерев'яні сходи, які можна було піднімати нагору під час облоги, як це робили в давньоруських або чеських житлових будівлях (теремах, хороммах). М. Соколовський доводить, що цю прибудову було здійснено для розширення храму, причому пілони квадратної його частини слугжили для підтримання підлоги хорів як "oratoria" для жертводавців або князя, його родини і двору [40, с. 23].

Якщо призначення західної прибудови лишається дискусійним, то східна частина, безперечно – храм для здійснення богослужіння. І за формою закладки, типом будівлі, і за особливостями будівництва (наприклад, вид вапнякового розчину з домішками товченої цегли) нагадує киево-руські храми і належить до періоду візантійського впливу на культове будівництво.

Хрестильні та церкви такого типу були досить розповсюдженими в перші століття християнства, починаючи із храмів Херсонесу і закінчуючи південною Францією. Крім того, Ян Длугош зауважував, що у Кракові було три круглих храми [42, с. 23]. Один із них – костел Діви Марії у Вавелі (кінець X ст.) – одна із найдавніших кам'яних культових споруд у Польщі.

Появу храмів такого типу в Польщі пов'язували з пошануванням Кирила і Мефодія, і легендою про перенесення мощів св. Климента із кримського узбережжя до Риму.

Святий Климент Римський, за переказами, був похований на одному з островів поблизу Херсонеса Таврійського саме у храмі круглого типу. Святий Кирило, який здійснював перенесення його мощів, по дорозі до Риму не лише проповідував й оповідав життє та вчення св. Климента, але й сприяв зведенню храмів, аналогічних тому, у якому покоїлися мощі святого. Дослідники припускають, що, можливо, Кирило супроводжували "благочестиві херсонесці", які згодом допомагали ново-наверненим будувати подібні храми на своїх землях у пам'ять про подвижника [40, с. 23].

Вірогідність "херсонеського" впливу на будівництво церкви на о. Ледниця опосередковано підтверджується його схожістю із херсонеською хрестильнею, відкритою в 1877 р. Імператорською археологічною комісією при

розкопках О.Л. Бертьє-де-ла Гарда, описаню К.К. Костюшко-Валюжевичем.

Сучасні польські дослідники визнають – імовірно також, що ледницький храм мав у плані не коло, а хрест і ще більше був пов'язаний із впливом візантійського храмового будівництва. Торговельний шлях, який вів із візантійських колоній до балтійського Помор'я, міг також сприяти поширенню ідеї такого храму. Перші малодосвідчені зодчі, можливо, не наважилися перекрити весь простір храму одним склепінням і розділили простір пілонами, які, вірогідно, підтримували і круглий барабан купола, як це зображено на бронзових воротах собору у Гнезні.

К.Б. Скуревич припускає, що в цьому першому храмі могло здійснюватися лише хрещення, а молились віруючі, за традицією, під відкритим небом. Згодом, коли князеві на Ледниці знадобилося додаткове приміщення для його воїнів та двору, з'явилася західна прибудова [40, с. 23].

Руїни укріплення та церкви на о. Ледницькому належать до найдревніших у Польщі пам'яток дороманської палацово-сакральної архітектури (рис. 2).

Нині всі згадані об'єкти є пам'ятками "Музею Перших П'ястів", створеного в 1969 р., аби сприяти збереженню цінних артефактів мурованої палацової та сакральної архітектури IX–XI ст. Територіально він входить до складу с. Дзекановіце Гнезненського повіту Великопольського воеводства та займає чільне місце в Державному реєстрі музеїв.

Зараз це найбільший у Польщі музей під відкритим небом, що належить до об'єктів Національної культурної спадщини Польщі (Pomnik historii) як одна з перших пам'яток, визнаних таким об'єктом 16 вересня 1994 р. Список пам'яток національного значення формується Національною радою Польщі з питань культурної спадщини (<https://www.nid.pl>).

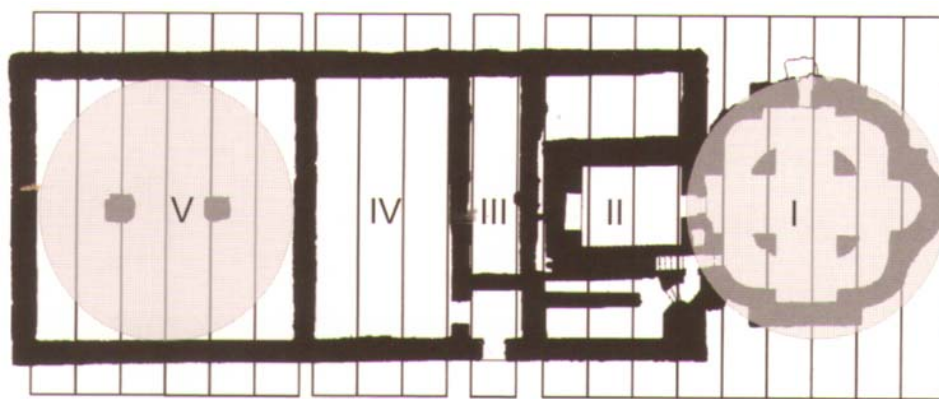

Рис. 1. План церкви на о. Ледниця [73, с. 15]

Рис. 2. Руїни церкви і палацу на о. Ледниця [74, с. 33]

Список використаних джерел:

1. Алексейчик Я.Я. Предслава (не) для Болеслава / Я.Я. Алексейчик // Аспект. – 2017. – №1 (1). – С. 99–109.
2. Великая хроника о Польше, Руси и их соседях XI–XIII вв. / под ред. В.Л. Янина. – М. : Изд-во Моск. ун-т, 1987. – 260 с.
3. Вілкул Т.Л. Предслава / Т.Л. Вілкул // Енциклопедія історії України / редкол. В.А. Смолій та ін. – К. : Наук. думка, 2011. – Т. 8. – С. 491.
4. Войтович Л. Княжа доба: портрети еліти / Л. Войтович. – Біла Церква : Вид. Олександр Пшонківський, 2006. – 782 с.
5. Воскресенская летопись // Полное собрание русских летописей (ПСРС). – Т. 7: Летопись по Воскресенскому списку. – СПб : Типография Эдуарда Праца, 1856. – С. 1–217.
6. Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских / отв. ред. В.Д. Корольюк. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – 172 с.

7. Гваньїні Олександр. Хроніка європейської Сарматії / упоряд. та пер. о. Юрія Мицика. – К. : Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2007. – 1006 с.
8. Головко А.Б. Древняя Русь и Польша в политических взаимоотношениях X – первой трети XIII вв. / А.Б. Головко. – К. : Наукова думка, 1988. – 136 с.
9. Густынская летопись // Ипатьевская летопись. ПСРЛ. – СПб: Типография Эдуарда Праца, 1843. – Т. 2. – С. 233–373.
10. Древняя Русь в свете зарубежных источников : хрестомат. – Т. 2: Византийские источники / под ред. Т.Н. Джаксон, И.Г. Коноваловой и А.В. Подосинова. – М. : Русский фонд содействия образованию и науке, 2010. – 384 с.
11. Западнорусские летописи // ПСРЛ. – СПб : Типография М.А. Александрова, 1907. – Т. 17. – 358 с.

12. Заяц Ю.А. Заславль в эпоху феодализма / Ю.А. Заяц. – Минск : Наука и техника, 1995. – 207 с.
13. Ильин Н.Н. Летописная статья 6523 года и ее источник (Опыт анализа) / Н.Н. Ильин. – М. : Изд-во АН СССР, 1957. – 210 с.
14. Ипатьевская летопись // ПСРЛ / сост. Л. Муравьева, Л. Кузьмина. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – Т. 2. – 648 с.
15. Карамзин Н.М. История государства Российского : в 12 т. / Н.М. Карамзин. – М. : Наука, 1991. – Т. 2-3. – 832 с.
16. Королюк В.Д. Западные славяне и Киевская Русь / В.Д. Королюк. – М. : Наука, 1964. – 381 с.
17. Кучкин В.А. "Поучение" Владимира Мономаха и русско-польско-немецкие отношения 60–70-х годов XI века / В.А. Кучкин // Советское славяноведение. – 1971. – № 2. – С. 21–34.
18. Лаврентьевская летопись // ПСРЛ. – Ленинград : Изд-во Академии наук СССР, 1926–1928. – Т. 1. – 379 с.
19. Линниченко И. Взаимные отношения Руси и Польши до пол. XIV ст. : дисс. ... канд. ист. наук / И. Линниченко. – К. : Университетская типография І.І. Завадзкого, 1884. – С. 215–222.
20. Літопис руський / відп. ред. О.В. Мишанич. – К. : Дніпро, 1989. – 591 с.
21. Морозова Л. Великие и неизвестные женщины древней Руси / Л. Морозова. – М. : Астрель, 2009. – 560 с.
22. Назаренко А.В. Древняя Русь на международных путях: междисциплинарные очерки, культурных, торговых, политических отношений IX–XII веков / А.В. Назаренко. – М. : Языки русской культуры, 2001. – 784 с.
23. Назаренко А.В. О датировке Любечской битвы / А.В. Назаренко // Летописи и хроники : сб. ст. / отв. ред. В.И. Буганов. – М. : Наука, 1984. – С. 13–19.
24. Наливайко Д.С. Очима Заходу: Рецепція України в Західній Європі XI–XVIII ст. / Д.С. Наливайко. – К. : Основи, 1998. – 578 с.
25. Новгородская четвертая летопись // ПСРЛ. – Ленинград : Изд-во АН СССР, 1929. – Т. 4. – 158 с.
26. Патерик Киево-Печерський / уряд. І. Жиленко. – К. : КМ Асademіa, 2001. – 352 с.
27. Патриаршая или Никановская летопись // ПСРЛ. – СПб : Типография Эдуарда Праца, 1862. – Т. 9. – 256 с.
28. Пашуто В.Т. Место Древней Руси в истории Европы / В.Т. Пашуто // Феодальная Россия во всемирно-историческом процессе : сб. ст., посвященный Л.В. Черепнину. – М. : Наука, 1972. – С. 188–200.
29. Пашуто В.Т. Внешняя политика Древней Руси / В.Т. Пашуто. – М. : Наука, 1968. – 474 с.
30. Псковская вторая летопись // ПСРЛ. – Т. 5: Псковская и Софийская летописи. – СПб : Типография Эдуарда Праца, 1851. – С. 1–46.
31. Пчелов Е.В. Генеалогия древнерусских князей IX – нач. XI в. / Е.В. Пчелов. – М. : Росс. гос. гуманитар. ун-т, 2001. – 264 с.
32. Радзивилловская летопись: Текст. Исследование. Описание миниатюр / отв. ред. М.В. Кукушкина. – СПб : Глагол ; М. : Искусство, 1994. – 666 с.
33. Рогожский летописец. Тверской сборник // ПСРЛ. – М. : Языки русской культуры, 2000. – Т. 15. – 432 с.
34. Родословная книга Веросерийского дворянства. – Ч. 1: Гербовник / сост. В. Дурасов. – СПб, 1906.
35. Рукавишников А.В. Почему полоцкие князья были посланы в Византию: Свидетельства источиков / А.В. Рукавишников // Древняя Русь: Вопросы медиевистики. – 2003. – № 2(12). – С. 99–111.
36. Рыбаков Б.А. Киевская Русь и русские княжества XII–XIII вв. / Б.А. Рыбаков. – М. : Наука, 1982. – 599 с.
37. Рыбаков Б.А. Язычество древних славян / Б.А. Рыбаков. – М. : Наука, 1981. – 608 с.
38. Саксонский анналист // Латиноязычные источники по истории Древней Руси. Германия сер. XII – сер. XIII в. / сост. М.Б. Свердлов. – М. ; Л. : Институт истории СССР АН СССР, 1990. – С. 208–246.
39. Свердлов М.Б. Известия немецких источников о русско-польских отношениях конца X – начала XI в. / М.Б. Свердлов // Известия по истории славянских и балканских народов. Эпоха средневековья. Киевская Русь и ее соседи / отв. ред. В.Д. Королюк. – М. : Наука, 1972. – С. 144–162.
40. Скуревич К.Б. Зодчество западных славян и влияние на него романской архитектуры / К.Б. Скуревич. – СПб : Типография СПб. Градоначальства, 1906. – 33 с.
41. Софийская Первая летопись // ПСРЛ. – Т. 5 : Псковская и Софийская летописи. – СПб : Типография Эдуарда Праца, 1851. – С. 81–275.
42. Стрийковский Мацей. Літопис польський, литовський, жудзький і всієї Руси / відп. ред. О. Купчинський. – Л. : Наукове т-во ім. Шевченка, 2011. – 1075 с.
43. Суздальская летопись по Лаврентьевскому списку // ПСРЛ. – Т. 1. – Ленинград : Изд-во АН СССР, 1927. – 104 с.
44. Сухотин Л.М. Брачные союзы ближайших потомков князя Владимира / Л.М. Сухотин // Владимирский сборник в память 950-летия крещения Руси. – Белград : Меркур, 1938. – С. 175–187.
45. Татищев В.Н. История Российской. / В.Н. Татищев / под ред. С.Н. Валка, М.Н. Тихомирова. – М. : Наука, 1963. – Т. 2. – 352 с.
46. Тверская летопись // Летописный сборник, именуемый Тверской летописью // ПСРЛ. – СПб : Типография Леониды Демиса, 1863. – Т. 15. – С. 463–504.
47. Устюжские и вологодские летописи XVI–XVIII вв. // ПСРЛ. – Л. : Наука, 1982. – Т. 37. – 235 с.
48. Щавелева Н.И. Польки – жены русских князей (XI – середина XIII в.) / Н.И. Щавелева // Древнейшие государства на территории СССР. Материалы и исследования / отв. ред. А.П. Новосельцев. – М. : Наука, 1989. – С. 50–58.
49. Щавелева Н.И. Древняя Русь в "Польской истории" Яна Длугоша (книги I–VI): текст, перевод, комментарий / Н.И. Щавелева. – М. : Памятники исторической мысли, 2004. – 496 с.
50. Щавелева Н.И. Польские латиноязычные источники по истории Древней Руси / Н.И. Щавелева. – М. : Наука, 1990. – 218 с.
51. Ясинецька О. До питання про особливості родово-дворянської князівни Марії-Добронегі, дружини правителя Польщі (бл. 1040–1058 pp.) / О. Ясинецька // Краєзнавство. – 2016. – № 1–2. – С. 175–193.
52. Balzer O. Genealogia Piastow / O. Balzer. – Krakow : Akademia Umiejętności, 1895. – 582 s.
53. Banaszkiwicz J. Bolesław i Peredślawa. Uwagi o uroczystości stanowienia władcy w związku z wejściem Chrobrego do Kijowa / J. Banaszkiwicz // Kwartalnik Historyczny. – 1990. – Т. 97. – С. 3–35.
54. Baranski M.K. Dynastia Piastow w Polsce / M.K. Baranski. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008. – 660 s.
55. Baumgarten N. De. Généalogies et mariages occidentaux des Rurikides russes du Xe au XIIIe siècle / N. de Baumgarten // Orientalia Christiana. – 1927. – No. 94. – Pp. 1–96.
56. Benyskiewicz K. Czy książeczka Predsława stała się ofiarą "dynastycznej" zemsty Bolesława Chrobrego, czy wyobraźni późnośredniowiecznych latopisarzy / K. Benyskiewicz // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. – 2017. – Т. 27. – С. 122–146.
57. Biber T. Leszczyński, M. Poczet Wladcow Polski / T. Biber, M. Leszczyński. – Poznan : Publicat, 2010. – 224 s.
58. Brueckner A. Polska poganska i slowianska / A. Brueckner. – Krakow : Krakowska Spółka Wydawnicza, 1923. – 32 s.
59. Chojecka E. Sztuka sredniowiecza Rusi Kijowskiej i jej zwiazki z Polska w XI–XV w. / E. Chojecka // Ukraina. Terazniejszosc i przeszlosc. Praca zbior / pod. red. M. Kurasia, A. Podrazy. – Krakow, 1970. – S. 406–409.
60. Górecki J. Prepomańskie pochówki panujących i dostojników w tzw. II kościele na Ostrowie Lednickim / J. Górecki // Studia Lednickie. – 1991. – Т. 2. – С. 117–132.
61. Hermann A. Romański trójkąt Mogilno-Strzelno-Trzemeszno / A. Hermann // Kujawy i Pomorze. Dwumiesięcznik turystyczno-krajoznawczy. – 2007. – Nr. 3 (6). – S. 15–22.
62. Janicki K. Damy ze skazą: kobiety, które dały Polsce koronę / K. Janicki. – Kraków : Znak, 2016. – 432 s.
63. Jasienica P. Polska Piastów / P. Jasienica. – Warszawa : Prószyński i S-ka, 2007. – 397 s.
64. Jasiński K. Rodowód pierwszych Piastów / K. Jasiński. – Poznań : Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 2004. – 308 s.
65. Kętrzyński S. Gertruda (ok. 1025–1108) / S. Kętrzyński // Polski Słownik Biograficzny / Władysław Konopczyński (red.). – Kraków : Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. – Т. 7. – 1958.
66. Kuczyński S.M. Studia z dziejow Europy Wschodniej X–XVII w. / S. Kuczyński. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1965. – 272 s.
67. Kurbisowna B. Zycie kulturalne po 1038 r. / B. Kurbisowna // Dzieje Wielkopolski. T.1 / pod red. J. Topolskiego. – Poznan : Wydawnictwo Poznańskie, 1969. – S. 197.
68. Labuda G. Polish diplomacy during the rule of the Piast dynasty / G. Labuda // Labuda G. The history of Polish diplomacy X–XX c. / Labuda G., Michowicz W. – Warsaw : Wydawnictwo Sejmowe, 2005. – 756 s.
69. Labuda G. Studia nad początkami państwa polskiego / G. Labuda. – Poznan : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 1987. – Т. I. – 521 s.
70. Labuda G. Tajemnice budowy grodowych i sakralnych na na Ostrowie Lednickim u progu XI stulecia / G. Labuda // Studia nad początkami państwa polskiego / G. Labuda. – Poznan : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 1988. – Т. 2. – С. 404–411.
71. Labuda G. Wyjaśniające się tajemnice Ostrowa Lednickiego / G. Labuda // Chłopocka H. Mente et Litteris: O kulturze i społeczeństwie wieków średnich / H. Chłopocka, B. Kürbis. – Poznan : Universitet im. Adama Mickiewicza, 1984. – S. 103–113.
72. Ostrów Lednicki. Under the sky of the Middle Ages / ed. by J. Gorecki. – Lednica, 2011. – 52 s.
73. Ostrów Lednicki. Wyspa piastowskich władców / ed. by J. Gorecki. – Dziekanowice-Lednica, 2016. – 110 s.
74. Sielicki F. Polsko-ruskie stosunki kulturalne do końca XV wieku / F. Sielicki. – Wrocław : Wydawn. Uniwersytetu Wrocławskiego, 1997. – 157 s.
75. Strzelczyk J. Bolesław Chrobry / J. Strzelczyk. – Warszawa : WBPiCAK, 2003. – 296 s.
76. Świechowski Z. Sztuka polska. – Т. 1: Romanizm / Z. Świechowski, E. Gawlikowska-Świechowska. – Warszawa : Arkady, 2005. – 366 s.
77. Świechowski, Z. Stan wiedzy na temat chronologii wczesnej architektury monumentalnej w Polsce po pięćdziesięciu latach przy zastosowaniu metody 14 C. / Z. Świechowski // Kwartalnik Architektury i Urbanistyki. – 2011. – Т. 56, z. 3. – С. 104–112.
78. Włodarski B. Polska i Rus, 1194–1340 / B. Włodarski. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 1966. – 325 s.
79. Wojciechowski T. Kościół katedralny w Krakowie / T. Wojciechowski. – Krakow : Nakł. Akademii Umiejętności, 1900. – 280 s.

80. Zakrzewski S. Boleslaw Chrobry Wielki / S. Zakrzewski. – Lwow : Wydaw. Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1925. – 477 s.

81. Zieliński A. Skandalizm w koronach / A. Zieliński. – Warszawa : Prószyński i S-ka, 2013. – 248 s.

82. Żylińska J. Piastówny i żony Piastów / J. Żylińska. – Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 1982. – 275 s.

References

1. ALEKSEJCHIK, Ya.Ya. (2017) Predslava (ne) dlya Boleslava. *Aspekt*. 1(1), 99–109.
2. YANIN, V.L. (ed.) (1987) Velikaya Xronika o Pol'she, Rusi i ix sosedayx. Moscow : Izd. Moskovskogo universiteta.
3. VILKUL, T.L. (2011) Predslava. In: V.A. Smolii, ed. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*. Vol. 8. Kyiv : Naukova dumka, 491.
4. VOITOVYCH, L. (2006) Kniazha doba: portrety elity. Bila Tserkva : Vydavets Oleksandr Pshonkivskiy.
5. ANON (1856) Voskresenskaya letopis'. In: *Polnoe sobranie russkix letopisej*, vol. 7: Letopis' po Voskresenskomu spisku. Saint Petersburg : Tipografiya Eduarda Praca, 1–217.
6. KOROLYUK, V.D. (ed.) (1961) Gall Anonim. Xronika i deyaniya knyazej ili pravitelej pol'skix. Moscow : Izdatel'stvo AN SSSR.
7. MYTSYK, Yu. (2007) Hvaniini Oleksandr. Khronika yevropejskoi Sarmatii. Kyiv : Vyd. dim. "Kyievo-Mohylianska akademiia".
8. GOLOVKO, A.B. (1988) Drevnyaya Rus' i Pol'sha v politicheskix vzaimootnosheniyax X – pervoj treti XIII vv. Kyiv : Naukova dumka.
9. ANON (1843) Gustynskaya letopis'. In: *Polnoe sobranie russkix letopisej*, vol. 2. Saint Petersburg : Tipografiya Eduarda Praca, 233–373.
10. DZHAKSON, T.N. et al. (eds.) (2010) Drevnyaya Rus' v svete zarubezhnyx istochnikov: Xrestomatiya. T. 2: Vizantijskie istochniki. Moscow : Russkij Fond Sodejstvija Obrazovaniju i Nauke.
11. ANON (1907) Zapadnorusskije letopisi. Polnoe sobranie russkix letopisej, vol. 17. Saint Petersburg : Tipografiya M. Aleksandrova.
12. ZAYAC, Yu.A. (1995) Zaslavl' v epoxu feodalizma. Minsk : Nauka i tekhnika.
13. IL'IN, N.N. (1957) Letopisnaya sta'tya 6523 goda i eyo istochnik (Opyt analiza). Moscow : Izdatel'stvo AN SSSR.
14. MURAV'YOVA, L.; KUZ'MINA, L. (eds.) (2001) Ipat'evskaya letopis'. Polnoe sobranie russkix letopisej, vol. 2. Moscow : Yazyki slavyanskoj kul'tury.
15. KARAMZIN, N.M. (1991) Istorija gosudarstva Rossijskogo in 12 volumes. Vols. 2–3. Moscow : Nauka.
16. KOROLYUK, V.D. (1964) Zapadnye slavyane i Kievskaya Rus'. Moscow : Nauka.
17. KUCHKIN, V.A. (1971) "Pouchenie" Vladimira Monomaxa i rusko-pol'sko-nemeckie otnosheniya 60–70-x godov XI veka. *Sovetskoe slavyanovedenie*. 2, 21–34.
18. ANON (1926–1928) Lavrent'evskaya letopis'. Polnoe sobranie russkix letopisej, vol. 1. Leningrad : Izdatel'stvo AN SSSR.
19. LINNICHENKO, I. (1884) Vzaimnye otnosheniya Rusi i Pol'shy do pol. XIV st.: dissertaciya. Kiev : Universitetskaya tipografiya I.I. zavodskago.
20. MYSHANYCH, O.V. (1989) Litopys' rus'kyj. Kyiv : Dnipro.
21. MOROZOVA, L. (2009) Velikie i neizvestnye zhenshiny drevnej Rusi. Moscow : Astrel'.
22. NAZARENKO, A.V. (2001) Drevnyaya Rus' na mezhdunarodnyx putyax: mezhdisciplinarnye ocherki kul'turnyx, torgovyx i politicheskix otnoshenij IX–XII vekov. Moscow : Yazyki russkoj kul'tury.
23. NAZARENKO, A.V. (1984) O datirovke Lyubeckoj bitvy. In: V.I. Buganov, ed. *Letopisi i xroniki. Sbornik statej*. Moscow : Nauka, 13–19.
24. NALYVAIKO, D.S. (1998) Ochyma Zakhodu: Retseptsii Ukrainy v Zakhidni Yevropi XI–XVIII st. Kyiv : Osnovy.
25. ANON (1929) Novgorodskaya chetyvortaya letopis'. Polnoe sobranie russkix letopisej, vol. 4. Leningrad : Izdatel'stvo AN SSSR.
26. ZHYLENKO, I. (ed.) (2001) Pateryk Kyievo-Pecherskyj. Kyiv : KM Academia.
27. ANON (1862) Patriarshaya ili Nikanovskaya letopis'. Polnoe sobranie russkix letopisej, vol. 9. Saint Petersburg : Tipografiya Eduarda Praca.
28. PASHUTO, V.T. (1972) Mesto Drevnej Rusi v istorii Evropy. In: V.T. Pashuto, ed. *Feodal'naya Rossiya vo vseмирno-istoricheskom processe. Sbornik statej, posvyashhennyj L.V. Cherepninu*. Moscow : Nauka, 188–200.
29. PASHUTO, V.T. (1968) Vneshnyaya politika Drevnej Rusi. Moscow : Nauka.
30. ANON (1851) Pskovskaya vtoraya letopis'. In: *Polnoe sobranie russkix letopisej*, vol. 5: Pskovskaya i Sofijskaya letopis'. Saint Petersburg : Tipografiya Eduarda Praca.
31. PCHELOV, E.V. (2001) Genealogiya drevnerusskix knyazej IX – nach. XI v. Moscow : Rossijskij gosudarstvennyj gumanitarnyj universitet.
32. KUKUSHKINA, M.V. (ed.) (1994) Radzivilovskaya letopis': Tekst. Issledovanie. Opisanie miniatyur. Saint Petersburg : Glagol.
33. ANON (2000) Rogozhskij letopisec. Tverskoj sbornik. Polnoe sobranie russkix letopisej, vol. 15. Moscow : Yazyki russkoj kul'tury.
34. DURASOV, V. (ed.) (1906) Rodoslovnaya kniga Vserossijskogo dvoryanstva. Part 1: Gerbovnik. Saint Petersburg : [S.n.].
35. RUKAVISHNIKOV, A.V. (2003) pochemu polockie knyaz'ya byli soslany v Vizantiyu: Svidetel'stva istochnikov. *Drevnyaya Rus': Voprosy medievistiki*. № 2 (12), 99–111.
36. RYBAKOV, B.A. (1982) Kievskaya Rus' i russkie knyazhestva XII–XIII vv. Moscow : Nauka.
37. RYBAKOV, B.A. Yazychestvo drevnix slavyan. Moscow : Nauka.

38. ANON (1990) Saksonskij annalist. In: M.B. Sverdlov, ed. *Latinoazychnye istochniki po sdtorii drevnej Rusi. Germaniya ser. XII – ser. XIII v.* Moscow – Leningrad: Institut istorii SSSR AN SSSR, 208–246.

39. SVERDLOV, M.B. (1972) Izvestiya nemeckix istochnikov o rusko-pol'skix otnosheniyax konca X – nachala XI v. In: V.D. Koroliuk, ed. *Izvestiya po istorii slavyanskix i balkanskix narodov. Epoxa srednevekov'ya. Ki-evskaya Rus' i eyo sosedi*. Moscow : Nauka, 144–162.

40. SKUREVICH, K.B. (1906) Zochestvo zapadnyx slavyan i vliyanie nan ego romanskoj arxitektury. Saint Petersburg : Tipografiya SPb Gradonachal'stva.

41. ANON (1851). Sofijskaya Pervaya letopis'. In: *Polnoe sobranie russkix letopisej*, vol. 5: Pskovskaya i Sofijskaya letopis'. Saint Petersburg : Tipografiya Eduarda Praca.

42. KUPCHYNSKYI, O. (ed.) (2011) Strykovskiy Matsei. Litopys pol'skiy, lytovskiy, zhmujskiy i vsiei Rusi. Lviv : Naukove tovarystvo im. Shevchenka.

43. ANON (1927) Suzdal'skaya letopis' po Lavrent'evskomu spisku. Polnoe sobranie russkix letopisej, vol. 1. Leningrad : Izdatel'stvo AN SSSR.

44. SUXOTIN, L.M. (1938) Brachnye soyusy blizhajshyx potomkov knyazya Vladimira. In: *Vladimirskij sbornik v pamyat' 950-letiya kreshheniya Rusi*. Belgrad : Merkur, 175–187.

45. TATISHHEV, V.N. (1963) Istorija Rossijskaya. Vol. 2. Moscow : Nauka.

46. ANON (1863) Tverskaya letopis'. In: *Letopisnyj sbornik, imenuemyj Tverskoj letopis'yu. Polnoe sobranie russkix letopisej*, vol. 15. Saint Petersburg : Tipografiya Eduarda Praca, 463–504.

47. ANON (1982) Ustyuzhskie i vologodskie letopisi XVI–XVIII vv. Polnoe sobranie russkix letopisej, vol. 37. Leningrad : Nauka.

48. SHHAVELEVA, N.I. (1989) Pol'ki – zheny russkix knyazej (XI – seredina XIII v.). In: A.P. Novosel'cev, ed. *Drevnejshye gosudarstva na territorii SSSR. Materialy i issledovaniya*. Moscow : Nauka, 50–58.

49. SHHAVELEVA, N.I. (2004) Drevnyaya Rus' v "Pol'skoj istorii" Yana Dlugosha (knigi I–VI): tekst, perevod, kommentarij. Moscow : Pamyatniki istoricheskoj mysli.

50. SHHAVELEVA, N.I. (1990) Pol'skie latinoazychnye istochniki po istorii Drevnej Rusi. Moscow : Nauka.

51. YASYNETSKA, O. (2016) Do pytannia pro osoblyvosti rodovodu davnioruskoj knyazivny Marii-Dobronehy, družyny pravytelia Polshchi (bl. 1040–1058 rr.). *Kraieznavstvo*. № 1–2, 175–193.

52. BALZER, O. (1895) Genealogia Piastow. Krakow : Akademia Umiejętności.

53. BANASZKIEWICZ, J. (1990) Bolesław i Peredsława. Uwagi o uroczystości stanowienia władcy w związku z wejściem Chrobrego do Kijowa. *Kwartalnik Historyczny*. T. 97, 3–35.

54. BARANSKI, M.K. (2008) Dynastia Piastow w Polsce. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN.

55. BAUMGARTEN, N. de. (1927) Généalogies et mariages occidentaux des Rurikides russes du Xe au XIIIe siècle. *Orientalia Christiana*. No. 94, 1–96.

56. BENYSKIEWICZ, K. (2017) Czy księżniczka Przedslawa stała się ofiarą "dynastycznej" zemsty Bolesława Chrobrego, czy wyobraźni późnośredniowiecznych latopisarzy. *Naukovi pratsi Kamianets'-Podil'skoho natsionalnoho universytetu im. Ivana Ohienka*. T. 27, 122–146.

57. BIBER, T.; Leszczyński, M. (2010) Poczec Wladcow Polski. Poznan : Publicat.

58. BRUECKNER, A. (1923) Polska poganska i slowianska. Krakow : Krakowska Spółka Wydawnicza.

59. CHOJECKA, E. (1970) Sztuka sredniowiecza Rusi Kijowskiej i jej zwiazki z Polska w XI–XV w. In: M. Kuras, A. Podraza, eds. *Ukraina. Terazniejszosc i przeszlosc. Praca zbior.* Krakow: [S.n.], 406–409.

60. GÓRECKI J. (1991) Przepomnianie pochodki panujących i dostojników w tzw. II kościele na Ostrowie Lednickim. *Studia Lednickie*. T. 2, 117–132.

61. HERMANN, A. (2007) Romański trójkąt Mogilno-Strzelno-Trzemeszno. Kujawy i Pomorze. *Dwumiesięcznik turystyczno-krajoznawczy*. Nr. 3(6), 15–22.

62. JANICKI, K. (2016) Damy ze skazą: kobiety, które dały Polsce koronę. Krakow: Znak.

63. JASIENICA, P. (2007) Polska Piastow. Warszawa: Prószyński i S-ka.

64. JASIŃSKI, K. (2004) Rodowód pierwszych Piastow. Poznań: Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

65. KĘTRZYŃSKI, S. (1958) Gertruda (ok. 1025–1108). In: W. Konopczyński, ed. *Polski Słownik Biograficzny*. T. 7. Krakow : Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich.

66. KUCZYŃSKI, S.M. (1965) Studia z dziejow Europy Wschodniej X–XVII w. Warszawa : Panstwowe Wydawnictwo Naukowe.

67. KURBISOWNA, B. (1969) Zycie kulturalne po 1038 r. In: J. Topolski, ed. *Dzieje Wielkopolski*. T.1. Poznan : Wydawnictwo Poznańskie, 197.

68. LABUDA, G. (2005) Polish diplomacy during the rule of the Piast dynasty. In: G. Labuda, W. Michowicz, eds. *The history of Polish diplomacy X–XX c.* Warsaw : Wydawnictwo Sejmowe.

69. LABUDA, G. (1987) Studia nad początkami państwa polskiego. T. 1. Poznan : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.

70. LABUDA, G. (1988) Tajemnice budowli grodowych i sakralnych na Ostrowie Lednickim u progu XI stulecia. In: G. Labuda. *Studia nad początkami państwa polskiego*. T. 2. Poznan : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 404–411.

71. LABUDA, G. (1984) Wyjaśniające się tajemnice Ostrowa Lednickiego. In: H. Chłopocka, B. Kūrbis. *Mente et Litteris: O kulturze i społeczeństwie wieków średnich*. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza.

72. GORECKI, J. (ed.) (2011) Ostrów Lednicki. Under the sky of the Middle Ages. Lednica: [S. n.]

73. GORECKI, J. (ed.) (2016) Ostrów Lednicki. Wyspa piastowskich władców. Dziekanowice-Lednica: [S. n.]

74. SIELICKI, F. (1997) Polsko-ruskie stosunki kulturalne do końca XV wieku. Wrocław: Wydawn. Uniwersytetu Wrocławskiego.

75. STRZELCZYK, J. (2003) Bolesław Chrobry. Warszawa: WBPiCAK.

76. ŚWIECHOWSKI, Z.; Gawlikowska-Świechowska, E. (2005) Sztuka polska. T. 1: Romanizm. Warszawa: Arkady.

77. ŚWIECHOWSKI, Z. (2011) Stan wiedzy na temat chronologii wczesnej architektury monumentalnej w Polsce po pięcioletnich badaniach

przy zastosowaniu metody 14 C. *Kwartalnik Architektury i Urbanistyki*. T. 56, z. 3, 104–112.

78. WŁODARSKI, B. (1966) *Polska i Rus, 1194-1340*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

79. WOJCIECHOWSKI, T. (1900) Kościół katedralny w Krakowie. Kraków: Nakł. Akademii Umiejętności.

80. ZAKRZEWSKI, S. (1925) *Bolesław Chrobry Wielki*. Lwów: Wydaw. Zakładu Narodowego im. Ossolińskich.

81. ZIELIŃSKI, A. (2013) *Skandaliści w koronach*. Warszawa: Prószyński i S-ka.

82. ŻYLIŃSKA, J. (1982) *Piastówny i żony Piastów*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.

Надійшла до редакції 27.12.2017

O. Yasynetska, applicant

The Center for the Monuments Study of the National Academy of Sciences of Ukraine,
St. Sophia of Kyiv National Conservation Area, Kyiv, Ukraine

THE MONUMENTS OF CULTURAL HERITAGE OF 11 CENTURY IN POLAND IN THE CONTEXT OF ONE OF THE FIRST MATRIMONIAL ALLIANCES OF POLAND AND KYIVAN RUS

The article analyzes the circumstances of one of the first marriage unions of Poland and Ukraine (Kyivan Rus) – the ruler of Poland Boleslav the Brave and the Kyiv princess Predslava, daughter of Volodymyr the Great, and also describes one of the monuments of cultural heritage in Poland - the ensemble of palace and sacred architecture on the Lednicki island, associated with the dynastic relations of Poland and Kyivan Rus in 11 century.

Key words: Poland, Kyivan Rus, Lednicki island, a monument of cultural heritage, dynastic relations.